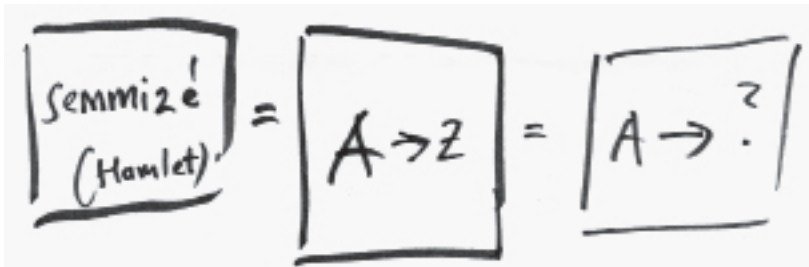

Semmizé Igyekezet

Semmiről semmit,
s mely gondolatig?
(Juthatsz túl bármi tárgyon.)
Félszárjeles láng,
más fele megráng,
innen-túl mi határon.

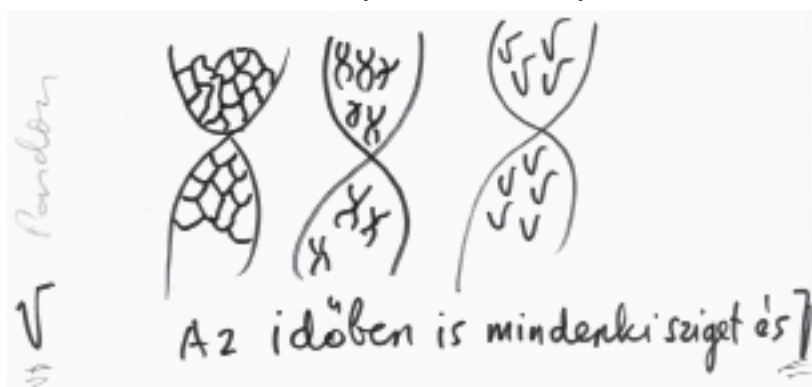
Bevezetés

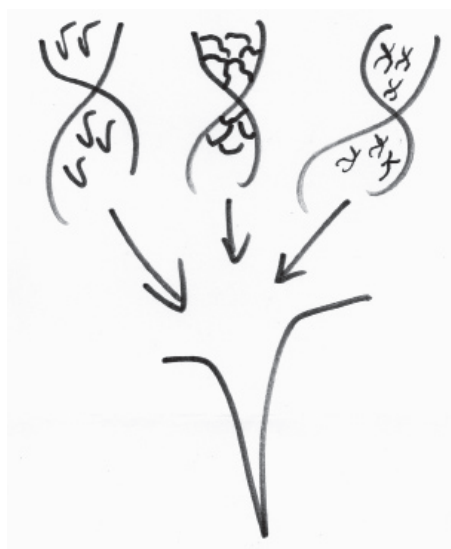
Igyekezet hiánya? Megszerkeszteni... összeállni-hagyni... hogy írás(nak nevezhető valami) legyen, ami alkalmasint íráskezdemény (bennem). Az igyekezet alkalmakként nem több az igyekezet hiányánál. Vállaltam, sőt, kértem egy munkát, címe-témája: UTCA. Hetek gondolatisága (A → ?) után ennyi lett: Igyekszem megírni ezt. Bekezdés: Ahogy az utcán is mindig igyekszem valahova. Folytatás: Tehát nem sétálok soha. Kész. Rengeteg emlék-utca (Koppenhága, London, Köln – !! –, Párizs, urambocsá Budapest, Split, Jelsa, Bern, bécsi utcák vagy Bp. Bécsi utca... és semmi. A → Z: ez nem jön. Az „A” kifut a semmibe.

4 De ahogy híres, táskás fotója alatt (hátkép) Beckett ezzel a szöveggel képviselteti eszme- és egzisztenciavilágát: „Mindig úton voltam, De seho-

va”, idézem pontatlanul az én Beckett-fényképes könyvem... ahogy tehát ez akkor igaz (a fentebbi közlésem, miért ne fogadnánk el, ennyinek legalább, igaznak), megszűnt az igazi semmi? Hiszen az „A” (néhány helyen kénytelen vagyok idézőjelbe tenni) már több, mint a semmi, a kiindulás nem semmi (divatkifejezéssel), s merőben más a helyzet itt, mint mikor csak egy operettmotívum szólal meg, táncdal, népdal, és nem épül rá, sarjad belőle dzsesszmuzsikusi mű, vagy ahogy Beckett-nél (zérózzuk, utoljára említtem őt) a strandi homokdombos darabban Lehár „Víg özvegy”-e említődik (szólal, így), de hol járunk már a dalos játéktól? Másfelől miért járnánk „hol”? Ott állunk, ahol az az idő megállt, ahol homokba (bármibe) temetődik. Mint a homokórás rajzok sorozata mutatja:

Szintetizálva pedig:

Ahol pedig nincs „a végén” Z, az X ismeretlen nem ismeretlen (igazán), tehát (akár) egészszé (is) zárul(hat).

Nem hinném, hogy „valami/bármi olyan vallomáson írt” azért nem volna kedvem (evidenciám; azért igyekeznék hiába), mert az „A”-tól nagyon közeledem a „Z” felé, s így nem akarok léha következtetéseket levonni... stb.

Mivel így semmiféle mai, „élő” irodalomról nincs véleményem (vélemény-kezdeteim vannak, de ezt mind megfogalmazni? minek! l. a homokóra vázból keletkező végtelent-nyócat fentebb itt), szintén vigyáznom kell, azt ne sugalljam, hogy csak a rajzossá egyszerűsített bonyolultságok vezethetnek (átmenetileg legalább) bárhová is, az irodalmi művek pedig alig... favorizáltam egy majdnem-szekvenciát, vagyis egy ilyen ide-odaágazást: ilyesfélét (s itt épp a rajzolat pontatlan, eredendően):

6 ám itt is kapóra jött egy versfordítói élményem. (Szociológiáját, hogyan jutottam szakmailag a Czernin-feladathoz, nem vázolom.) Összefoglalom előre a lényegesebbet: a nagyon feszített, pontos, első látásra bizarr

czernini versalakítás és versanyag katalizálta szerény igyekezeteimet (melyek ösztönösen, főleg a vers dolgán, ma is megvannak így-úgy), és rajzok helyett most ily matérián „jártam”.

Tárgyalás

El ne maradjon: Hamlet iránti érzékenységem... etc. Kötet stb., újabb „töredék” (felkérésre, szigorúan csak!)... stb. Hamlet leintőleg mondja a „semmizé”-t, Magam a rajzos egyszerűsítés jegyében leltem egy ábrázolhatóságot erre (l. itt a bevezetőben).

Az Apolló-torzó több sebből vérzett a régi fordítások révén. (S nem Magritte-festmény vagy Max Ernst-alakzat, ne tegye hát!) Az „élted” mint „életed” kínos. Egy forró, tétlen, igyekezetkereső nyári napon fordítottam le fejben... később a 35–40 éve próbálgatott Rilke-versekből válogattam egy adagot, s pár hét múlva a kész Rilke-fordításaimat hozzáillesztve, kötetnyit adtam át kiadómnak, az ERI-nek, köszönet érte, hogy nem könnyű későbbi helyzetükben is paradésan megjelentették a könyvet. (Ebből a fordítás itt.)

Czernin műveinek újrafordítása semmiben nem fedi át a közben megjelent kötet matériáját, mégis: köszönet a költőnek, az Osztrák Kulturális Fórumnak és a segítő (jó, rosszabb) körülményeknek. (Rosszabb, értsd: kevés osztrák fordítandóhoz jutottam, német fordítandóhoz; fájó, hogy helyzetem általánosnak ígérkezik, a könyvpiac alkalmasint nehézségei okán másokat illetően is. Meglátjuk, persze.)

Nem hinném, hogy Czernin verseinek korábbi-hébe-hóba ismerete predesztinált volna (engem) a mostani (kötetnyi) fordításra. De közben szerzett érdekes tapasztalataimat, úgy döntöttem, *igyekszem* megosztani az érdeklődő közönséggel és a szakértőkkel. A Rilke-vers, mint írom majd, az Apollón-motívum miatt illik ide, meg annyira (másféle-) talon és etalon, valamint a katalizálás és megihletődés szép példájának örvendhetek (saját példámon). A szellem örök, mondom kicsit régimódián, angyalhittel. S az angyalnépnek nyilván van Ura; ura.

Rainer Maria Rilke

Archaikus torzó: Apollón

Nem tudtuk, milyen volt roppant feje,
szeme, két érlelt alma. Így azonban
a torzó kandeláber-fénye lobban,
s csak visszacsavart nézése vele

izzik. Másképp hogy vakítana még
ma is a mellkas íve, s el orogva
az ágyékvonal hogy gyúlna mosolyra,
férfiölön, ott, a nemző közép.

Másképp torz kő lenne csak, meredek
váll törte, s áttetszőn derengetett
világa nem lenne ragadozóprém,

nem csapna robbanón minden szögéhez
egy-egy csillag: mert nincs semmi e pőrén,
mi nem téged néz. Többé úgy nem élhetsz.

Megjegyzések: az utolsó sor javítva. Eredetileg: „mi nem lát téged”.
Nehézség a végén: jött ugyan megoldás az élet fogalmára, igésítve (a meg
kell változtatnod életedet, a régi fordításokban itt volt az „élted”), de az
így, úgy változat nem könnyen dönthető el. Többé így nem élhetsz? Az
erre vonatkozna (erre is). Az „úgy” kicsit laza, mégis kénytelenség. A rím
tűrhető.

Franz Josef Czernin

nem csupán apollón

a sötét szemtárásban,
sőt, párjában, szépfüggönytön,
de önnön kemény tártában csakígy,
és önleplezésében, tűn tön:
pillantás penge-társ cseng meg,
magunk szétforgandón feslett,
mit-meg-nem-tagadásában.

itt így sok térfélcseré,
sőt, megtérve, görbedt-rejtve,
szemvillanás rossz szédülte,
selyemzsinór rés-leste,
kihordott hézag, mézga madzag,
ledérül megtérült komor:
rá pillák halk árnya hull.

mi meg nem marad vaklantnak,
pőrén alig őrzött te-ő-én,
jóvágású visszavágás, élek,
kiéltek, eszközt hadd adjak,
cifrázottat, fedd magad, tarts:
nyílj, telj múltad zárd terűjén,
szül, halj ily komoly kegyetlenének.

Apolló torzója jut eszembe, allúziók erdeje, vagy csak illúzióm? Illuzionizmus? A feszesen remekbe-meredekbe szabott beszédmód (Czerniné) nem tűr újdonság gyártott szavakat. Sem oldalba bökő „humort”, hunyorítást. De a „szépfüggönyön” lehetett volna csak „szépfüggöny”, régies magyar határozórag. A ledér, a feslett, a kiéltek – rokon gyökből, hangzattól jön mind az eredetiben. Mivel itt tartalmisággal adtunk volna vissza valamit, másutt kell a formalista elemet keresni. Azzal pl., hogy a te-ő-én előcsikordítja a „terűjén”-t, a nyílj-telj ostoba párhuzam jön, a telj kétértelműsége és fura formája (valaminek a telje, ám itt azt is érthetjük: teljesedj be, légy teljesebb, duzzadtabb... a zárd szó miatt befejeződés, eltelés is, időben, a telj felszólítás stb. Megfigyelhetjük, s ezt igyekeztem a kötetben megjelent változatok során át is megtartani: nincs áthajlított sor, vagy csak igen-igen ritkán adódik. A magam Czernin-tatalizálta verseiben egészen más (régimagyar, Balassi–Petőfiék) eszköztárat kellett használnom, de úgy, hogy ne a stilizálás eleme domináljon. Még egy példa; látjuk,

Tandori Dezső

Maradék időn

Maradék időn,
nyolcadik körön,
halál előtti ikszen,
ragaszkodások,
félíg rémálmok,
lennének segítségem:

már nem a semmik,
fél-alig enyh hit,
még-épp-van enyhítője,
mi fölöslegem,
hamar ez: sosem,
ami jön még, belőle?

Bujtás, felbujtás,
bomlott, befúlt más
s ugyanaz: maradéka
és habja-kelte,
fogyta-kitelte,
felleg hűlt hold-karéja,

még csízíótlan,
infúziókban
maga a szimpla élet,
vatta közt, gézben,
nem észrevétlen,
bár mit tudsz, mivé mi lett,

lassú járásod,
mint hasadásod,
megmarad bár, combtóból,
el-elakadva,
meg-megapasztva,
működésre gátló tör,

s letöröd. Még. S jön,
újra, mint özön,
láttad hányszor másoknál,
fenyegetésen
így nyer részt részen,
nem áll meg tűnt-tárt oknál:

kapál, kigyomlál,
nem vagy már vén sem,
s tűnsz tavasz-nyár-tél-őszön.

S mire tudnád: MEGVOLTÁL.

A bűvészt feldobja talpát (M)

Rayon cloth volt meg!

08 09

Gernin renvettimária.

ebben a versben a rímelés kínos szerephez jut, van is, nincs is.

(Cím nélkül)

hullt alma, törzstől távol, tarkán,
mely szírommal törlesztek azonnal;
hogy csak jó-rossz duzzadjon körénk,
fordítottra néked érme-oldal,
régi vasba vésve fásul.

hogy állok fák tág aljával,
hallomásból rögzül: tetszés,
mely szerint gyümölcsök töltik,
titkon horzsolják hornyát?
balkezestek, mit titkolnám.

cókmókkal, esnék nehezedre?
friss habotok csorranjon – tiétek;
mi se póre, mi szép színünk,
csupaszul, levél se szegélye,
bősz torlás, több, örökségre,
más mint lenne öregbítőnk?

S így tovább. Eredetileg is készítettem két-három fordítási változatot néhány költeményre, tehát még épp benne érzem magam a munkafolyamatban (jellegben), nem hiszem, hogy bármit is erőltettem volna. Czerninnél nem hangsúlyos (nem stilizált) a többértelműség, az ikerértelmezhetőségek sora (sokszor), ez mintha mind adódna a nyelvből és átszűréséből. Ez utóbbin a hangsúly nála.

Tandori Dezső

Nagy ismeretlen

Nagy ismeretlen,
add: elpihennem,
kelnem lehessen élve!
Sürgősek ellen,
mentés, más menten,
magam fekhelyén védj te.

Szobrok, szobrászok,
almanyiszálók,
bármi-szent célok köre,
maradjon matrac,
némán: Maradhass!
álom árkán szólna: te!

Szólna, s ha némán,
álmon, de példán,
megfejtésem lehessenek,
értelmezésnek,
veselkedésnek
kezdeménye, végezzek.

Nagy ismeretség,
vele kétesség,
csekélye bár, túlzása,
ne környülhessen,
leple hessenjen,
csillag-kéklő múltára.

S magam: felnézek,
hűtlene égneek,
Kosztolányi Csáth-hívón,
feledve, lennék,
még több széledtség,
evvel partja-se bíróm:

Így, ne így éljek?
Konok szeszélyek
örök-változója leng.
Nagy ismeretlen,
a mérhetetlen
nem jár fent, nem idelent:

torzó, Apollón,
költő-szó Hollón:
semmi semmit nem jelent.

Néhány fogalmat próbáltunk előhívni. Nem körüljárni, ez a műveletfésülés csak a semmizé stb. már ismertebb képleteire, vízjegyeire vonatkozhatna. Versjellegük egymásbajátszása, divergálása; helyzeti lehetőségek... pl. ahogy a „nagy ismeretlen” kifejezés közhelyszerűsége feszültségkeltően helyezhető vers élére akár, ha a forma szembeszökő, kihívó, meglepő stb., és ha a költemény egész menete rejtélyességet vonultat (zár körbe helyenként)... itt épp a sablonosság („nagy ismeretlen”, másutt a „semmiről semmit”, mely kifejezés is egész dolgozatunk hangadója), a meghökkentő igénytelenség(-látszat) számít formai értékelhetőségnek, többletnek... enyhén fejeztem ki magam. Ezek a költészet kis csodái (vannak még, csodák... ahogy Kosztolányi írja a *volt emberekről*), az újjáéledő *volt elemek*. Semmiképp sem szabad rájátszani e hatásigéretre. Nagyon fegyelmezetten kell tartani a költemény materiáját magát, kockázatos itt minden kilengés, túlzás (archaizálás, újítás, divatszó stb.). Mást nem is tudok mondani, munkámat szándékosan hagytam szellősnek, azaz... hiány igyekeztem volna, többre én (masszívabbra) nem vagyok képes. Ez vagyok.

Egyebet, különbet az írás eszközbeliségének hűségéről nem mondhatnék aztán végképp.

zárás:

Nyitottság!
helyén
séggel
egyébséggel

S e toldalék-nyitás még, semmi mert ami zárvány, az a Nagyobb A látszólag nyitotton, közbelül, rilkei átszellemült- (hagyomány), az újszerű (Czernin, külhon): magunk.

Dandor-madár - röiget